

Nr 935

Av herr Ohlin m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141, angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m.

(Lika lydande med motion nr 789 i Första kammaren)

Allmänna synpunkter

De flesta industriländer har under en följd av år upplevt en mycket kraftig expansion av tillströmningen till den högre utbildningen. Denna utveckling, som således inte är något unikt för Sverige, sammanhänger med djupgående sociala och ekonomiska förändringar i samhället. Bl. a. medför åtgärder från samhällets sida som syftar till att ge förbättrad utbildning åt allt fler på en viss skolnivå att trycket automatiskt ökar på högre ligande utbildningsvägar.

Som en följd av teknikens utveckling och andra förhållanden som komplicerar samhällsbilden stiger samtidigt efterfrågan på högkvalificerad personal kraftigt såväl inom den allmänna som inom den enskilda sektorn. Kombinationen av en ökad tillströmning till högre utbildning och en stigande efterfrågan på personal med sådan utbildning skapar svårlosta problem. Folkpartiet har sedan länge hävdad att de bristsituationer, som härigenom uppstår, måste mötas med kraftfulla samhällsinsatser. 1949 tillsattes efter förslag från folkpartiet en utredning om arbetskraftsbehovet inom statlig och kommunal verksamhet (1949 års arbetskraftsutredning). I en partimotion 1955 föreslog folkpartiet att den högre utbildningen skulle överses »i syfte att öka våra universitets och högskolors kapacitet med hänsyn till rådande allvarliga brist och i takt med krav som ett växande behov kan väntas ställa på dem». Detta folkpartiinitiativ förde till 1955 års universitetsutredning. Universitetsutredningens förslag blev riktgivande för de beslut rörande den högre utbildningen som 1960 års riksdag fattade beslut om.

Folkpartiet har efter hand som bristerna blivit alltmer uppenbara framlagt en mångfald förslag beträffande utbyggnaden av den högre utbildningen. Åtgärder mot köerna vid universitet och högskolor har utgjort ett led i den omfattande *kamp mot kösamhället* som folkpartiet lanserat. Vid föregående riksdagar har vi bl. a. krävt beslut om en ny medicinsk högskola och om igångsättandet av den odontologiska utbildningen i Göteborg.

Regeringen har så småningom med avsevärd försening anslutit sig härtill. Folkpartiet föreslog för nära två år sedan att beslut skulle fattas om en ny teknisk högskola. I förevarande proposition vill regeringen tillmötesgå detta krav. Den fördröjning som regeringen åstadkommit av utbyggnaden av dessa och andra utbildningsvägar inom den högre utbildningen kommer beklagligtvis att försvåra att nuvarande brister häves inom rimlig tid.

Föreliggande proposition nr 141 innehåller en samlad bedömning av behovet av en utbyggnad av det högre utbildningsväsendet samt förslag som grundats på denna bedömning.

Vi kan inte underlåta att fästa uppmärksamheten på den tämligen ensidiga återgivning av remissinstansernas synpunkter som skett i propositionen. Universitetskanslersämbetets och skolöverstyrelsens starkt kritiska hållning mot universitetsfilialerna finns t. ex. knappast redovisad.

Universitetsfilialerna

I propositionen föreslås inrättande av *universitetsfilialer*. Decentraliserad universitetsutbildning innebär inte något principiellt nytt. Sedan flera år ges bl. a. ett- och tvåbetygskurser på ett flertal orter. Verksamheten har i första hand haft som syfte att utbilda och vidareutbilda lärare.

Den decentraliserade universitetsutbildningen har hittills setts som ett rekryteringsstimulerande komplement vid sidan av de reguljära universiteterna. De föreslagna filialerna skall emellertid integreras med dessa och således avlasta universiteterna från en del av den väntade framtida tillströmningen. Man räknar med ett förhållandevis lågt studerandeantal vid filialerna, ca en tiondel av det kalkylerade studerandeantalet vid filosofiska fakulteter vid 1970-talets början. Man har då inte räknat med den extra rekryteringseffekt som själva tillkomsten av filialerna sannolikt kommer att få för människor bosatta på och kring filialorterna. De som enligt förslaget skall komma att studera vid filialerna utgöres av studerande som i annat fall skulle uppsöka de reguljära universiteterna.

Regeringen framhåller att inrättandet av filialer innebär »en väsentlig standardhöjning i den nuvarande decentraliserade utbildningen». Detta är ostridigt men är ändå av mindre intresse. Filialsystemet kan nämligen icke primärt uppfattas som en utbyggnad av den hittillsvarande decentraliserade undervisningen utan som ett utbyggnadsalternativ för de reguljära universiteterna. Alldeles oberoende av om filialer inrättas eller ej kommer decentraliserad utbildning att utbyggas och konsolideras.

Den utbildning som kan ges vid filialerna är begränsad i jämförelse med utbildningen vid universiteterna. En *vertikal* begränsning ligger däri att endast ett- och två-betygsundervisning ges på filialerna. En *horisontell* begränsning är en följd av att endast ett begränsat antal humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen skall vara företrädade vid filialerna. Dessa begränsningar medför betydande nackdelar.

Den vertikala begränsningen kan förväntas minska rekryteringen till trebetygsstudier och däröver. Detta av flera skäl. För att kunna gå vidare till tre betyg och däröver måste den studerande byta studieort vilket medför rekryteringsmässiga nackdelar. Genom frånvaron av forskarinstitutioner och lärare på forskarnivå blir sannolikt stimulansen att gå vidare till högre studier mindre än vid universiteten. 1963 års universitets- och högskolekommitté (U 63) räknar med att övergångsandelens vid filialerna blir »hälften så stor som den som nu gäller vid befintliga universitet om man undantager Umeå».

Väl så problematiska ställer sig konsekvenserna av den horisontella begränsningen. Härvidlag har flertalet remissinstanser fäst uppmärksamheten på de svårigheter som filialsystemet medför från lärarutbildningssynpunkt. Skolöverstyrelsen anför således bl. a.:

LUS har nyligen framlagt förslag rörande lärarutbildningens organisation, innehåll m. m. Utan att i förevarande sammanhang ta närmare ställning till dessa förslag vill överstyrelsen framhålla angelägenheten av att ämnesutbildningen av de blivande lärarna kommer att gälla skolämnena, varför den på läraryrket inriktade utbildningen i åtskilliga fall måste bli sammansatt av delkurser från en rad olika universitetsämnen som endast i begränsad utsträckning kan antas bli representerade på filialorter. Därtill kommer ett fundamentalt krav, nämligen integrationen från utbildningens början mellan den ämne-teoretiska lärarutbildningen vid universitet och den praktiska lärarutbildningen vid lärarhögskola, något som alltså blir möjligt endast på orter, där såväl universitet som lärarhögskola finns . . . En konsekvens av dessa skolöverstyrelsens utgångspunkter är, att universitets-filialerna utan lärarhögskola på samma ort kommer att spela en mindre betydelsefull roll för den på ämnesläraryrket inriktade universitetsutbildningen än vad kommittén velat tillägga dem.

Liknande synpunkter anföres från bl. a. universitetskanslersämbetet samt SFS. I sistnämnda remissyttranden påpekas också att den av LUS tänkta utbildningen av gymnasieadjunkter — vilka föreslås en utbildning i stort sett motsvarande tre betyg i två läroämnen — icke kan ges vid filialerna.

Enligt regeringens uppfattning föreligger det inte några svårigheter att anpassa filialutbildningen till den framtida lärarutbildningens behov. Den utbildning som enligt LUS:s förslag krävs för gymnasieadjunkter kan »i flera ämnen» erhållas också vid filialerna. Vad gäller problemet med anknytningen till lärarhögskola anser man »svårigheterna i det nu aktuella avseendet inte vara av den art att de nu hindrar ett positivt ställningstagande till förslaget om universitetsfilialer».

Regeringens synpunkter är inte på en enda punkt underbyggda med förslag om hur dessa påtalade svårigheter verkligen skall elimineras. Det är från utbildningspolitiska utgångspunkter ett orimligt förfarande att först fastställa en viss organisatorisk ram för utbyggnaden och därefter anpassa utbildningens innehåll efter denna. Så synes emellertid ha skett i propositionen.

De här antydda nackdelarna med filialsystemet kan givetvis helt eller

delvis elimineras genom att den föreslagna vertikala och horisontella begränsningen upphävs eller mildras.

Möjligheter bör beredas de studerande vid filialerna att vid dessa i så många ämnesgrupper som möjligt ägna sig åt studier för högre betyg än två betyg. Riksdagen bör i skrivelse till regeringen uttala detta.

Det har hävdats i den allmänna debatten att den gränsdragning mellan hög- och lågstadieundervisning som är en konsekvens av U 63:s förslag kan medföra negativa effekter på lågstadieundervisningen. U 63 har för sin del hävdats att så inte behöver bli fallet under förutsättning att de lärare som skall undervisa vid filialerna inte tappar kontakten med den vetenskapliga utvecklingen inom sitt ämne. Utredningen har enligt vår mening inte lyckats åstadkomma en lösning på hur en sådan kontakt skall kunna etableras effektivt. Under sådana omständigheter anser vi det väsentligt att de nya assistenttjänster, som föreslås inrättade, får en högre kompetens än vad som synes framgå av propositionen. Förslag rörande assistenttjänsterna bör föreläggas nästa års vårriksdag.

En annan aspekt på kvalitetsfrågan är givetvis vilka resurser som kommer att ställas till filialernas förfogande vad gäller *hjälpmedel i undervisningen*. Egendomligt nog beröres inte biblioteksfrågan i propositionen, vilket väl får tydas så att utbyggnaden av biblioteken skall ske i enlighet med U 63:s förslag. Detta är emellertid inte tillfredsställande. Kommittén räknar inte med något behov av bibliotekslokaler utöver institutionerna och de som varje Orts stadsbibliotek kan ställa till förfogande. Den särskilda utredning som U 63 låtit företaga visar däremot att behovet av biblioteksplatser till stor del måste lösas genom nybyggnad. Beträffande bokanskaffningen anser U 63 att resurserna kan begränsas till lågstadieundervisningens behov. »Sålunda bör enligt kommitténs mening biblioteksbehovet på filialorterna kunna tillgodoses enbart genom kurslitteraturbibliotek.» Kommittén anser att anskaffning av äldre kurslitteratur inte är nödvändig.

Kommitténs förslag — och därmed regeringens — är uppseendeväckande inte minst mot bakgrund av försäkringarna om att kvaliteten på filialundervisningen skall vara likvärdig med universitetens. Det är enligt vår mening uppenbart att så inte kommer att bli fallet om biblioteksfrågan löses på föreslaget sätt. Vidare torde den vetenskapliga träning som ges även på tvåbetygsnivån — och som främst syftar till att ge de studerande erfarenhet av de metodiska problemen och hur man utnyttjar tillgänglig litteratur — kräva ett förråd av vetenskaplig karaktär, som icke täckes genom den rena kurslitteraturen. Kommittén bortser helt från de anspråk lärarna måste ställa på litteraturförråden för att på ett tillfredsställande sätt kunna fullfölja sin uppgift. Särskilt oroväckande är kommitténs förslag att det icke är nödvändigt med anslagshöjningar till biblioteken på filialerna i takt med studerandetillströmningen, medan däremot en sådan accepteras vid universiteten.

Vi föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag till nästa

års värriksdag om inrättande av bibliotek och läsesalar av tillfredsställande kvalitet vid universitetsfilialerna.

Valet av utbyggnadsalternativ

Vi har ovan framfört förslag som skulle avhjälpa avsevärda brister i filialsystemet. Universitetsfilialerna tillgodoser inte på ett tillfredsställande sätt kravet på ökad akademisk utbildning. Det är i det nuvarande läget att beklaga, att regeringen inte följde folkpartiets förslag i en partimotion från 1963 om inrättande av ett sjätte universitet. I partimotionen framhöll vi bl. a.:

Det är angeläget att tidpunkt och plats för ett sjätte universitet snarast fastställs. Det tar tid för lokala instanser att ombesörja planeringen för sådant universitet (stadsplaner, markfrågor, bostadsområden, serviceorgan m. m.). Därför är det av vikt med snara beslut. Förslag om fastställande av tid och plats för det nya universitetet bör av Kungl. Maj:t framläggas för värriksdagen 1964.

Samtidigt som den framtida utbyggnaden av universitet och högskolor bör inriktas på inrättande av ett sjätte universitet, synes det icke vara möjligt att avstå från att även tillgripa filialsystemet. Universitetsorganisationen kan på detta sätt relativt snabbt tillföras ytterligare platser, vilket kan bidra till att minska köerna framför våra universitet och högskolor. Vi anser dock att planeringen i första hand bör syfta till en snabb utbyggnad av universitetet i Umeå och inriktas på ett sjätte universitet i linköpingsområdet. Vi förutsätter att upprustning samtidigt sker av befintliga universitet. Särskilt den vid Frescati planerade utbyggnaden av Stockholms universitet bör forceras.

Det är angeläget att förstärka den högre tekniska utbildningen utöver propositionens förslag. Hur utbildningen bör utformas och vart den bör förläggas anser vi emellertid bör bli föremål för ytterligare överväganden.

Våra förslag rörande den fortsatta utbyggnaden av universitets- och högskoleväsendet ansluter sig nära till skolöverstyrelsens förslag i remissyttrandet över U 63. Skolöverstyrelsen framhåller bl. a.:

Den akademiska utbildningen i Linköping bör således enligt överstyrelsens uppfattning ges en sådan omfattning, att därmed fast organiserade former skapas för ett nytt centrum för akademisk utbildning och i själva verket en första början till ett sjätte universitet. Organisationen i Linköping, som alltså bör innebära en större resurskoncentration än kommittén syns ha förutsatt, bör i framtiden tillåtas en friare utveckling när det tämligen nystartade universitetet i Umeå erhållit en tillfredsställande stabilitet och försörjning med lärare . . .

Vi anser dock i motsats till SÖ att samtliga universitetsfilialer nu bör utbyggas.

Radio-TV:s roll

Den eterburna undervisningen genom radio-TV har alltmer kommit i blickpunkten som ett alternativ till den traditionella undervisningen på ett-

och två-betygsnivå vid universitet och högskolor. Det är möjligt att radio-TV på längre sikt kan bidra till att de problem som t. ex. är förenade med den aktuella lärarbristen minskas.

1960 års radioutredning har behandlat dessa möjligheter i sina i våras framlagda betänkanden. I enkätsvar på vissa av utredningen formulerade frågor framhölls bl. a. att lärarfortbildning och annan kursverksamhet, där kursdeltagarna är spridda över landet, med fördel skulle kunna ske i TV. Man betonade allmänt, att alla kursmoment där illustrationsmaterial flitigt utnyttjas är väl lämpade för radio-TV.

Det är ett mycket intressant blickfält som här öppnar sig. Radioutredningen anser själv att tiden är inne att grundligt överväga radio-TV:s roll i utbildningsverksamheten. En särskild aspekt som bör beaktas vid en utredning i denna fråga är i vilken mån korrespondensundervisning kan förenas med undervisning i radio-TV. Vi föreslår att en utredning tillsätts. Den nu pågående försöksverksamheten om utnyttjande av radio-TV i undervisningen på den högre utbildningens område bör samtidigt intensifieras.

Effektivitetsbefrämjande åtgärder

Hittills har kraven på *spärr* för de fria fakulteterna i huvudsak motiverats med *arbetsmarknadsskäl*. Det har hävdats att den kraftiga tillströmningen till dessa utbildningsvägar medför risker för ett framtida överskott av arbetskraft med denna utbildning. En sådan utveckling ter sig emellertid mycket osannolik i ett expanderande samhälle. Överskottsfenomen kan givetvis uppstå vid alltför stor tillströmning till en mycket specialiserad utbildning som leder fram till ett avgränsat yrkesområde. Men gäller det en utbildning som är så varierad som den humanistisk-samhällsvetenskapliga och som är användbar inom åtskilliga yrken är riskerna för en sådan utveckling mycket små. Tvärtom är det troligt att den ökade tillgången på långtidsutbildad arbetskraft inom allt fler yrkesområden leder till ökad produktivitet och därmed skapar nya arbetstillfällen.

I den situation som nu råder motiveras emellertid spärrkraven med *resurs-skäl*. Departementschefen har för sin del avvisat dem. Från liberala utgångspunkter är det en tillfredsställande ståndpunkt. En dimensionering av de fria fakulteterna grundad på nu förutsedda arbetsmarknadsbehov skulle medföra nackdelar såväl för den enskilde som för samhället. För den enskilde av det skälet att hans möjligheter att skaffa sig en önskad utbildning skulle begränsas och för samhället då en sådan bindning kunde medföra en icke önskvärd låsning av arbetsmarknaden i en viss given struktur.

Dessutom bör det stå helt klart att en minskning av antalet studerande vid de fria fakulteterna sannolikt inte skulle medföra någon väsentlig lättnad i resursavseende. De kostnader som är förbundna med en expansion av dessa utbildningsvägar är relativt små i förhållande till den högre utbildningssektorn i sin helhet. Och en spärr för universitetet måste åtföljas av en kraf-

tigare utbyggnad av andra utbildningsvägar på samma nivå, vilken lika-
ledes ställer stora krav på lärartillgång och reala resurser.

I propositionen diskuteras en rad olika åtgärder som syftar till att minska
trycket på de fria fakulteterna samt effektivisera studierna.

Man skulle t. ex. genom en utbyggnad av de i traditionell mening icke
akademiska studievägarna kunna åstadkomma en *avlänkning* från universi-
teten. Det är enligt vår mening knappast realistiskt att tro att en sådan
utbyggnad skulle medföra någon väsentlig avlänkning. Dessa utbildnings-
vägar kan knappast utgöra ett tillfredsställande alternativ för de gymnasie-
utbildade i den omfattning man inom ecklesiastikdepartementet synes räkna
med. Behovet av målinriktad yrkesutbildning måste således till stor del till-
godoses inom universitetsutbildningens ram.

För att öka effektiviteten inom utbildningsväsendet föreslås inrättandet
av *fasta studiegångar* även inom de filosofiska fakulteterna. Inrättande av
fasta studiegångar är också ett viktigt led i strävandena att skapa mer yrkes-
inriktade studier vid de filosofiska fakulteterna. Denna fråga behandlade
folkpartiet i en partimotion till vårriksdagen angående skolväsendet i vilken
bl. a. framhölls:

Ungdomens skiftande utbildningskrav och arbetsmarknadens växande
behov av en specialisering av den välutbildade arbetskraften måste emeller-
tid leda till att den traditionella icke yrkesinriktade utbildningen särskilt vid
de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna kompletteras med
mer differentierade och målinriktade utbildningslinjer, i vilka också ingår
mer praktiskt yrkesinriktade moment... En ytterligare utbyggnad av de
mer yrkesinriktade utbildningsvägarna vid universiteten — med fördel i
samarbete med arbetsmarknadens organisationer och näringslivet — ter sig
ytterligt angelägen.

Vid inrättande av fasta utbildningsvägar inom de filosofiska fakulteterna
är det således, enligt vår uppfattning, angeläget att man möjliggör kombina-
tioner av »traditionell» universitetsutbildning med mera yrkesinriktade
moment.

De fasta studievägarna förutsättes leda till högre studieeffektivitet. Detta
är obestriddligen en riktig synpunkt. Värdet av dem från denna utgångspunkt
ligger väsentligen däri att de studerande erbjudes en rad olika utbildnings-
alternativ med olika inriktning varigenom man kan räkna med en högre
grad av målmedvetenhet och egentlig studiemotivation när studierna påbör-
jats. Det vore emellertid olyckligt om man endast medgav studier i enlighet
med de fasta studiegångarna. Det ligger utan tvekan ett värde både för den
enskilde och för samhället däri, att en studerande har möjlighet att välja
mer ovanliga kombinationer. Sådana ämneskombinationer kan ha stor bety-
delse för såväl den vetenskapliga utvecklingen som arbetsmarknaden. Låser
man studiemöjligheterna till de nu mest gängse ämneskombinationerna får
man ett stelt utbildningssystem utan den flexibilitet som är nödvändig i ett
modernt samhälle.

Det är vidare mycket angeläget att man möjliggör övergång från en studie-

gång till en annan. Annars skulle man få just de »vattentäta skott» mellan olika utbildningslinjer som man på alla andra skolstadier söker undvika.

Behovet av vuxen- och vidareutbildning måste man också ta hänsyn till vid utformningen av de fasta studievägarna i det nya utbildningssystemet. Således bör man inrätta särskilda alternativa studievägar för dem som vid sidan av studierna bedriver förvärvsarbete, med en annan schemaläggning och tidsplanering än den som gäller för dem som studerar på heltid. Vidare måste det vara möjligt att studera enstaka ämnen.

Vi tillstyrker att man inrättar fasta studievägar men anser att de studerande som så önskar skall ha möjlighet att studera vid sidan av dessa, vare sig de syftar till en fullständig examen eller inte. Med tanke på den attraktionskraft som de fasta och målinriktade studievägarna sannolikt kommer att få innebär en sådan ordning icke några nackdelar men ger en önskad flexibilitet i utbildningsorganisationen.

Inrättande av fasta studiegångar vid de filosofiska fakulteterna kommer att få stor betydelse för den högre utbildningens framtida utformning. Med hänsyn härtill samt det förhållandet att den tänkta organisationen endast är mycket vagt skisserad av departementschefen anser vi det nödvändigt att Kungl. Maj:t återkommer till riksdagen med förslag om de närmare principerna för systemet.

Regeringen vill införa större möjligheter till *avvisning* av studerande vid de filosofiska, juridiska och teologiska fakulteterna. Hur detta system närmare skall utformas framgår inte, vilket är otillfredsställande. De motiv som anföres för förslaget är knappast hållbara. Det är uppenbart att en bestämmelse om avvisning av diskuterat slag skulle behöva kringgärdas av så pass många undantag att värdet av bestämmelsen skulle bli ytterst ringa. Det vore inte rimligt att avvisa dem som t. ex. förvärvsarbetar vid sidan av studierna och som därför inriktat sig på en ganska långsam studietakt. Inte heller kan man avvisa personer som på grund av sjukdom har en nedsatt studietakt. Ett avvisningsförfarande av tänkt art skulle sannolikt förutsätta kontrollåtgärder beträffande förvärvsarbete och krav i vissa fall på läkarintyg. En sådan apparat kan självfallet inte vara ett led i effektiviseringen av utbildningen.

De som verkligen missköter sina studier torde i regel inte lägga beslag på någon dyrbar utbildningsplats som eftersökes av någon annan, t. ex. vid ett laboratorium. I den mån personen i fråga besöker andra undervisningsmoment, t. ex. föreläsningar, kan detta knappast innebära väsentliga nackdelar för samhället. De besparingar man skulle göra genom att avvisa sådana personer skulle knappast bli betydande.

Enligt vår uppfattning är de regler som redan finns på detta område, främst beträffande examinationsmöjligheterna och förutsättningarna för studiehjälp, fullt tillräckliga. Vi yrkar avslag på förslaget om skärpta bestämmelser för avvisning av studerande vid de fria fakulteterna.

De problem som föranlett regeringen framlägga förslag om avvisning av

studerande måste man i stället försöka komma till rätta med genom olika positiva åtgärder. Särskilt viktigt är en väsentlig upprustning av den studie- och yrkesvägledande verksamheten vid universitet och högskolor. En sådan upprustning är också nödvändig för att systemet med fasta studiegångar skall fungera väl. Skall man undvika studiemisslyckanden med allt vad det medför i form av förlorad arbetsinsats och felslagna ambitioner är det nödvändigt att man lägger stor vikt vid den individuella rådgivande verksamheten. Denna bör dels vara av yrkesorienterad karaktär, dels syfta till att uppnå en god individuell studieanpassning. För att uppnå detta sista måste man ha resurser för en *uppsökande studierådgivande verksamhet*. Hela detta fält är f. n. mycket försummat trots stora ansträngningar från universitetens och studentkårernas sida. De resurser som tilldelats är, som folkpartiet påpekat i årets partimotion om skolan, alldeles för små, och en fast plan och målsättning för verksamheten saknas. Resurserna för att lära de studerande rätt *studieteknik* är otillräckliga. Vi begär nu att regeringen till nästa års riksdag föreslår en väsentlig upprustning på området.

En annan effektivitetsbefrämjande åtgärd som U 63 ägnat stor uppmärksamhet åt är ökad användning av *tekniska hjälpmedel* i undervisningen. Särskilt har man pekat på de möjligheter som kan erbjudas genom ökad användning av intern-TV i undervisningen.

En utveckling av de pedagogiska metoderna vid universiteten och högskolorna är enligt vår mening synnerligen angelägen. Uppenbart är att studieeffektiviteten kan höjas med hjälp av olika tekniska hjälpmedel. Hur och i vilken utsträckning dessa kan utnyttjas måste bli föremål för fortsatt och intensifierad försöksverksamhet. Man bör därvid vara medveten om att t. ex. språklaboratorier och även andra former av hjälpmedel fordrar kvalificerade handledare för att de rätt skall kunna utnyttjas. En utbyggnad av de mycket bristfälliga resurserna på detta område kommer att ställa sig dyrbar. Enligt vår mening är denna kostnad nödvändig att ta. Men det är då inte försvarbart att, som regeringen gjorde i våras, samtidigt framhålla vikten av pedagogiskt utvecklingsarbete och ökat utnyttjande av tekniska hjälpmedel och låta de i och för sig tämligen blygsamma krav till detta ändamål som framställdes från universitetskanslersämbetet vidkännas en drastisk nedskärning. Folkpartiets förslag, som i huvudsak skulle tillgodose kanslersämbetets önskemål, vann inte riksdagens bifall. Den försöksverksamhet som nu pågår eller planeras måste till nästa budgetår ges ett väsentligt ökat stöd.

Framtidsperspektiv

Man kan som nämnts räkna med ett starkt ökat tryck på de postgymnasiala utbildningsvägarna. De tendensberäkningar som lagts fram och som överskrider den ram som beslutats av 1963 års riksdag är med all säkerhet inte tilltagna i överkant. Mycket talar för att efterfrågan kan bli än större. Efterfrågan på akademisk vuxen- och vidareutbildning kommer att öka

mycket kraftigt som en följd av arbetsmarknadens kontinuerligt förändrade behov och indirekt därmed också av själva utbildningsexpansionen. Det ökade utbudet av långtidsutbildad arbetskraft kan väntas leda till att sådan **arbetskraft** övertar uppgifter som nu huvudsakligen sköts av korttidsutbildade personer. Detta kan möjligen leda till vissa anpassningsproblem på arbetsmarknaden. I det läget framstår en ökad satsning på olika former av vuxen- och vidareutbildning som ett primärt krav. I stor utsträckning kommer detta också att få konsekvenser för efterfrågan på längre och kortare akademisk utbildning.

Mot den bakgrunden förefaller det sannolikt att den ram som regeringen förordar för utbyggnadsprogrammet — 87 000 studerande i början av 1970-talet — inte på ett tillfredsställande sätt kan komma att svara emot den ökande efterfrågan. Det torde vara realistiskt att räkna med en siffra på åtminstone 90 000. Om man då inte vill spärra den högre utbildningen — vilket folkpartiet i likhet med departementschefen anser vara en olycklig åtgärd — måste utbyggnaden forceras. Vi har i denna motion lagt fram förslag om riktlinjer för planeringen rörande universitetsväsendets fortsatta expansion.

En forcerad utbyggnad måste även ske av de i traditionell mening »icke-akademiska» utbildningsvägarna. De åtgärder som hittills vidtagits på detta område är inte av tillräcklig omfattning. En väsentligt kraftigare utbyggnad är nödvändig och svarar också på ett tillfredsställande sätt mot arbetsmarknadens behov. Det gäller t. ex. vård- och serviceyrken, där behovet av en differentiering av personalen på olika funktioner gör sig alltmer gällande. Vi anser det vara angeläget att dessa frågor blir föremål för särskild uppmärksamhet från regeringens sida i samband med det kommande förslaget om ökad yrkesutbildning.

Avslutningsvis vill vi erinra om den centrala liberala princip som genomsytrade grundskolereformen och som i propositionen om grundskolan (1962 nr 54) fick följande formulering av departementschefen:

Avgörande för skolans mål och undervisningens innehåll är enligt min mening varje människas rätt till en allsidig utveckling av sina anlag och intressen.

Det är enligt folkpartiets uppfattning synnerligen väsentligt att den ideologiska motiveringen för grundskolereformen konsekvent tillämpas också på den högre utbildningen. Detta förutsätter en icke obetydlig uppmjukning av de förslag som regeringen nu lagt fram.

Under åberopande av vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 141 med i övrigt bifall till propositionen måtte

1. uttala att planeringen rörande universitetsväsendets fortsatta expansion nu bör dels syfta till en snabb utbyggnad av universitetet i Umeå, dels inriktas på ett sjätte universitet i linköpingsområdet,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående möjligheterna att möta de ökade undervisningskraven på grund av en ytterligare expansion av studerandeantalet vid universiteten genom ökat utnyttjande av radio-TV, eventuellt i kombination med korrespondensundervisning,

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att den nu pågående försöksverksamheten beträffande utnyttjande av radio-TV i universitetsundervisningen intensifieras,

4. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att möjlighet bör beredas de studerande vid universitetsfilialerna att vid dessa i så många ämnesgrupper som möjligt ägna sig åt studier för högre betyg än två betyg,

5. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till 1966 års vårriksdag rörande de nya assistenttjänster som föreslås inrättade vid universiteten,

6. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1966 års vårriksdag om inrättande av bibliotek och läsesalar av tillfredsställande omfattning vid universitetsfilialerna,

7. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionen anförts beträffande betydelsen av större flexibilitet vad angår de fasta studiegångarna än vad som synes bli följden om det framlagda förslaget godkännes,

8. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att de närmare principerna för fasta studiegångar vid de filosofiska fakulteterna skall underställas riksdagen för prövning,

9. avslå förslaget om skärpta bestämmelser för avvisning av studerande vid de fria fakulteterna,

10. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1966 års vårriksdag rörande en effektivisering och utbyggnad av studierådgivning och yrkesvägledning vid universiteten,

11. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1966 års vårriksdag angående förbättrad tillgång på tekniska hjälpmedel i undervisningen vid universitet och högskolor.

Stockholm den 3 november 1965

Bertil Ohlin

Bertil v. Friesen

Sven Antby

Sven Wedén

Brita Elmén

Daniel Wiklund

Sven Gustafson

Cecilia Nettelbrandt

i Göteborg